

5. Участь спеціаліста в розслідуванні порушень законів та звичаїв війни: Науково-практичний довідник / Нечеснюк М.В., Вознюк А.А., Саковський А.А., Атаманчук В.М. та ін.. Київ: НАВС, 2023. С. 28.

Шумська Анна Юрївна,

здобувач вищої освіти ступеня бакалавра
Навчально-наукового інституту
поліцейської діяльності Національної
академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Чорноус Юлія Миколаївна,

професор кафедри криміналістики та
судової медицини Національної академії
внутрішніх справ, доктор юридичних
наук, професор

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Повномасштабна війна, спричинена російською агресією проти України, стала безпрецедентним викликом для системи кримінальної юстиції, особливо у сфері розслідування воєнних злочинів. Масові порушення міжнародного гуманітарного права (умисні вбивства цивільних осіб, тортури, сексуальне насильство, примусове переміщення населення, обстріли житлових районів і руйнування об'єктів цивільної інфраструктури) вимагають від органів досудового розслідування не лише високого рівня професійної підготовки, а й дотримання міжнародних стандартів документування та кваліфікації злочинів.

Як зазначає С. Баладига, масштабність злочинів, скоєних у ході збройної агресії, суттєво перевищує технічні, організаційні та кадрові можливості національної системи правосуддя [1, с. 53]. Дослідник наголошує, що українські правоохоронні органи зіткнулися з безпрецедентним обсягом доказового матеріалу, який потребує систематизації, збереження і правильного процесуального оформлення. Водночас частина злочинів відбувається на тимчасово окупованих територіях, де збір доказів ускладнений або взагалі неможливий, що створює додаткові бар'єри для ефективного розслідування.

У науковому середовищі посилюється акцент на необхідності поєднання національних і міжнародних підходів до кваліфікації таких діянь, зокрема з урахуванням положень Римського статуту Міжнародного кримінального суду, який Україна ратифікувала Законом № 3909-ІХ від 21 серпня 2024 р. [2].

На думку О. Дуфенюк, процес розслідування воєнних злочинів в Україні супроводжується низкою системних труднощів, серед яких ключовими є три аспекти. По-перше, існує гострий дефіцит фахівців, які володіють належним рівнем знань у сфері міжнародного кримінального права та практичним досвідом розслідування злочинів проти людяності. По-друге, досі не створено єдиної централізованої бази даних, яка б акумулювала матеріали кримінальних проваджень, докази, свідчення потерпілих і результати експертиз, що суттєво ускладнює координацію між слідчими органами. По-третє, наявні проблеми у взаємодії між прокуратурою, Національною поліцією, Службою безпеки України та військовими структурами, які часто діють за власними процедурними алгоритмами без належного узгодження дій [3, с. 49]. Ці фактори, як підкреслює дослідниця, знижують ефективність досудового розслідування та спричиняють ризики дублювання зусиль різних інституцій. Виникає об'єктивна потреба у створенні міжвідомчих координаційних центрів, які забезпечуватимуть оперативний обмін доказами, стандартизацію процесів документування та уніфікацію методичних підходів до збору й збереження інформації про воєнні злочини.

Як підкреслює О. Жовтюк, однією з найскладніших проблем у сучасній практиці залишається кваліфікація діянь як воєнних злочинів, адже для цього необхідно не лише зафіксувати факт порушення, а й довести його безпосередній зв'язок із збройним конфліктом і наявність умислу порушити норми міжнародного гуманітарного права [4, с. 132]. Саме встановлення цього зв'язку є ключовим доказовим елементом, без якого кваліфікація злочину як воєнного стає юридично неможливою. У практиці українських слідчих органів часто бракує належного розуміння міжнародно-правових критеріїв, що призводить до плутання між загальнокримінальними діяннями і злочинами, які за своєю суттю є воєнними, тобто вчиненими у контексті збройного конфлікту та спрямованими проти цивільного населення [4, с. 133].

У більшості кримінальних проваджень відсутні достатні докази, які б підтверджували причинно-наслідковий зв'язок між діями винних і воєнними обставинами, що зумовлено як складністю збору інформації на окупованих територіях, так і браком досвіду у застосуванні міжнародних стандартів доказування. Як наголошує О. Жовтюк, для подолання цих труднощів необхідне впровадження уніфікованих методичних рекомендацій для слідчих і прокурорів, що базуватимуться на положеннях Римського статуту Міжнародного кримінального суду та практиці його юрисдикції, зокрема у справах щодо Боснії, Руанди й Косово, які демонструють підходи до встановлення наміру, командної підлеглості та системності злочинів [4, с. 136]. Відтак, проблема кваліфікації воєнних злочинів в Україні має не лише правовий, а й методологічний характер, а її розв'язання потребує тісної взаємодії між національними органами правосуддя, міжнародними експертами та фахівцями з міжнародного гуманітарного права для забезпечення єдиного підходу до розслідування та правової оцінки таких діянь.

Б. Косохатко зазначає, що серед суб'єктів розслідування воєнних злочинів ключову роль відіграють підрозділи Офісу Генерального прокурора, Національної поліції, Служби безпеки України та Державного бюро розслідувань, адже саме вони забезпечують процесуальне керівництво, збирання доказів, оперативно-розшукові дії та експертно-криміналістичний супровід [5, с. 727]. Однак, як наголошує дослідник, відсутність чіткої розмежованості компетенцій між цими інституціями створює суттєві труднощі для ефективного розслідування, спричиняючи дублювання повноважень, конкуренцію між відомствами та затягування процесу досудового слідства. Наприклад, однакові провадження можуть паралельно вести різні слідчі підрозділи, що призводить до фрагментації доказової бази та неузгодженості слідчих дій. На думку Б. Косохатка, така ситуація зумовлена відсутністю єдиного координаційного механізму, здатного централізувати управління процесом розслідування злочинів війни та забезпечити ефективний обмін інформацією між відомствами [5, с. 727].

У методичних рекомендаціях «Стандарти розслідування воєнних злочинів» наголошується, що ефективність документування та доведення таких злочинів безпосередньо залежить від дотримання міжнародних стандартів, розроблених ООН, Міжнародним кримінальним судом і Міжнародною

комісією з правосуддя [6, с. 14]. Основним серед них є принцип «доказової безперервності», який передбачає повне забезпечення цілісності та простежуваності ланцюга доказів від моменту їх збору до етапу судового розгляду. Як зазначають Ю. Чорноус та О. Дульський, слід дотримуватися міжнародних та європейських стандартів криміналістичного забезпечення кримінального провадження [7].

Загалом аналіз свідчить, що актуальні проблеми розслідування воєнних злочинів мають комплексний характер і охоплюють як правову, так і організаційну, технічну та психологічну складові. До основних із них належать: недосконалість нормативної бази, обмеженість матеріальних ресурсів, нестача кваліфікованих кадрів, відсутність єдиного електронного реєстру доказів, а також потреба у зміцненні міжнародного співробітництва. Подолання цих викликів вимагає системного підходу, який включає підготовку фахівців, осучаснення технічного забезпечення, створення національного центру документування злочинів війни та гармонізацію українського законодавства з міжнародним кримінальним правом.

Список використаних джерел

1. Баладига С. П. Проблеми розслідування воєнних злочинів на території України та притягнення до відповідальності осіб за їх вчинення. *Нове українське право*. 2022. Вип. 5. С. 52–58. DOI: 10.51989/NUL.2022.5.7
2. Римський статут Міжнародного кримінального суду : міжнародний договір від 17.07.98 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 04.11.2025).
3. Дуфенюк О. Розслідування воєнних злочинів в Україні: виклики, стандарти, інновації. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. 2022. № 1. С. 46–56. DOI: <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2022-1-6>
4. Жовтук О. Актуальні проблеми розслідування воєнних злочинів. *Наука і правоохорона*. 2025. Т. 3, № 69. С. 130–138. DOI: 10.33270/0525693.15
5. Косохатко Б. С. Суб'єкти розслідування воєнних злочинів та їх можливості в рамках кримінального процесу. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. Вип. 1. С. 725–730. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.01.121>

6. Стандарти розслідування воєнних злочинів. Загальна частина: Методичні рекомендації. Київ, 2023. 112 с. URL: https://justgroup.com.ua/wp-content/uploads/2023/05/standart-rozsliduvannya_zagalna-chastyna.pdf

7. Yu. Chornous, O. Dulskyi International and European forensic support standards for criminal proceedings. *Law Journal of the National Academy of Internal Affairs* / Ed. by S. Cherniavskiy (Editor-in-Chief) et al. Kyiv: National Academy of Internal Affairs, 2024. Vol. 14, No. 1. P.9-19. <https://doi.org/10.56215/naia-chasopis/1.2024.09>

Яцун Вікторія Олександрівна,

здобувач вищої освіти ступеня бакалавра
Навчально-наукового інституту права та
психології Національної академії
внутрішніх справ

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Після запровадження військового стану 24 лютого 2022 року Україна зазнала змін в багатьох сферах життєдіяльності. В тому числі і робота правоохоронної системи, щодо організації та здійснення досудового розслідування. В умовах переміщення цивільного населення, руйнації цивільної та критичної інфраструктури, окупації територій та активних бойових дій суттєво ускладнено криміналістичне забезпечення фіксації слідів злочинів і збирання доказової інформації. Після деокупації виникає необхідність оперативного проведення досудового розслідування для документування воєнних злочинів, встановлення осіб правопорушників, фіксації руйнувань та втрат. В умовах воєнного стану криміналістичне забезпечення набуває особливої ролі, оскільки саме воно гарантує точність, повноту та надійність доказів.

Враховуючи специфіку розслідування злочинів під час воєнного стану, доцільно поділяти їх на категорії залежно від місця скоєння: на підконтрольній Україні території, на деокупованій території та на тимчасово окупованій території. Однак, збір доказів у районах бойових дій ускладнений, а іноді й зовсім неможливий, допоки ці території не будуть звільнені. Це